ויחי ב

א. אויף „וישאו אותו בניו״ [1] איז רש״י מפרש: „ולא בני בניו וכו׳ שהם מבנות כנען וכו׳ ״ (ד. ה. אז די בני יעקב האבן חתונה געהאט מיט כנעניות). אבער אין פ׳ וישב [2], אין זיין פי׳ אויף „וכל בנותיו״ לערנט רש״י אז אין דעם איז דא א מחלוקת [3]: „ר׳ יהודה אומר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום. ר׳ נחמי׳ אומר כנעניות היו, אלא מהו וכל בנותיו כלותיו, שאין אדם נמנע [4] מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו״. קומט אויס אז דעם פשט פון אונזער פסוק, לערנט רש״י לפי שיטת ר״נ [5] אז „כנעניות היו״ [6].

איז ניט מובן: דער דיוק „בניו — ולא בני בניו״ איז דאך אין לשון הפסוק, מוז דאך דאס שטימען לויט אלע שיטות שבתושבע״פ, אויך לויט שיטת ר״י, אז די שבטים האבן חתונה געהאט מיט זייערע „אחיות תאומות״ אזן ניט מיט קיין כנעניות [ובפרט אז ר״י׳ס פירוש איז דער (ערשטער — בפרש״י — ד. ה. דער) עיקר׳דיקער פון רש״י׳ס צווי פירושים אין פרשת וישב] — אזן וויבאלד אזוי, פארוואס טייטשט רש״י ניט אויס אין וואס עס באשטייט דער טעם פון „ולא בני בניו״ לפי דעת ר׳ יהודה?

דארף מען זאגן אז דאס גופא לערנט אונז, אז די ווערטער „וישאו אותו בניו״ פאדערן פירוש בלויז לדעת ר״נ; דאקעגן

---

1) פרשתנו נ, יג.
2) לז, לה.
3) תנחומא באבער וישב יו״ד. יל״ש עה״פ. וראה גם ב״ר פפ״ד, כא ובמפרשים שם.
4) מלשון רש״י „שאין אדם נמנע מלקרוא״ (כבב״ר וביל״ש שם) — ולא „כי דרך אדם לקרוא״ (כבדעת זקנים מבעה״ת, ועד״ז הוא במדרש שכל טוב ובמדרש אגדה) — משמע שיש איזה חשש בקריאה זו, אלא שמ״מ אין אדם נמנע כו׳. והביאור בזה פשוט: כשקורא אדם לחתנו בנו ולכלתו בתו, הרי מקום לטעות שכוונתו היא „בנו״ ו„בתו״ ממש, ובמילא יאמרו שאת נשא את אחותו. ולכן כותב רש״י, ש(אעפ״כ) אין אדם נמנע כו׳.
ועפ״ז מובן בפשטות מה שרש״י אינו מביא הוכחה ממה שנעמי קראה את כלותי׳ „בנותי״ (כברמב״ן כאן, וכבמ״כ לב״ר שם) — כי שם הי׳ זה לאחרי מיתת בעליהן, והחשש הוא רק בנוגע לאלו שזוכרים שהיו נשואות לבני׳, ועיקר החידוש — במה שאין אדם נמנע מלקרוא (לחתנו בנו ו)לכלתו בתו, הוא בחיי (בתו ו)בנו.
5) ברמב״ן פ׳ וישב (לח, ב) מבאר פרש״י ולא בני בניו — שהטעם: „לפי ששאול בן שמעון ושלה בן יהודה היו מבנות כנען ולכן יוציא את כולם״, ולפי״ז (אס״ל ש)פרש״י שבפרשתנו הוא (גם) לד׳ עת ר״י. אבל [נוסף על מה שצריך ביאור: למה יוציא את כולם מצד שאול ושלה], (א) מפשטות לשון רש״י „ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען״ משמע שקאי על כל בני השבטים (לבד ממנשה ואפרים — וכההמשך בפרש״י). (ב) לפי פירש״י (אליבא דר״י — שלשיטתו פי׳ הרמב״ן דברי רש״י דפרשתנו בפ׳ וישב (שם) ופ׳ ויגש (מו, יו״ד) שאול ושלה לא היו מבנות כנען (משא״כ אליבא דר״נ — לשיטת רש״י — שלכן גם שאול ושלה לא נשאו את ארונו (ראה לעיל ע׳ 228 הערה 3)).
6) ראה״ם כאן. גו״א וישב שם.
ברמב״ן פ׳ וישב שם (וראה גם ש״ח שם): שכוונת ר״נ ב„כנעניות״ אינו לכנעניות ממש (ובא רק לשלול דעת ר״י שנשאו את אחיותיהן), כי אם להנשים שבאו לארץ כנען משאר הארצות. עיי״ש. אבל א) אין זה פשטות לי׳ רש״י. ב) מפירש״י שבפרשתנו מוכח שהכוונה לכנעניות ממש. וכמ״ש בגו״א שם. וראה להלן הערה 33.

לדעת ר"י איז גאָר ניט נויטיק קיין פירוש — ווייל דער פשט איז שוין מובן פון אַ פריערדיקן רש"י'ס פי' (אין פ' וישב).

ב. לערנענדיק דעם פרש"י אין פ' וישב קומט אויס, בהשקפה ראשונה, אַז דער יתרון אין דעם ערשטן פי' „אחיות תאומות נולדו כו'", באַשטייט דערין וואָס לויט אים ווערט דער וואָרט „בנותיו" געטיישט כפשוטו — זיינע טעכטער; און די מעלה אינעם צוויטן פי' „בנותיו — כלותיו" איז, וואָס לויט אים דאַרף מען ניט אַנקומען צום גרויסן חידוש אַז יעקב האָט געהאַט אַ סך טעכטער — אַ זאַך וואָס ווערט גאָרניט דערמאָנט אין גאַנץ חומש ונביאים וכתובים!

[ובפרט, וועז מיר געפינען, אַז אין ענלעכע פאַלן איז פאַראַן אין תורה לכל הפחות אַ רמז דערויף — אויף די דריי תאומות וואָס זיינען געבאָרן געוואָרן מיט קין און הבל, איז דער פסוק מרמז דורך צוגעבן (דריי מאָל) דעם וואָרט „את"[1]; אויף די תאומה פון בנימין'ען (לויט „ורבותינו דרשו") ווערט נרמז דורכן וואָרט „גם"[2] — וואָס דער פסוק איז דאָרט מוסיף. און וויבאַלד ביי די אַלע אַנדערע שבטים געפינען מיר ניט קיין שום רמז (אויסער שמעון, ביי ווען ס'שטייט[3] „ויתן לי גם את זה")[10], האָבן מיר דאָך דערפון גופא אַ

---

7) בראשית ד, א־ב ופרש"י שם. (וכ"ה גם בב"ר פכ"ב, ג וברש"י שם).

8) וישלח לה, יז ופרש"י שם. (וכ"ה גם בב"ר פפ"ב, ח וברש"י ומ"כ שם).

9) ויצא כט, לג (ד„את" מיותר*). ויש לומר, שגם לפי דעת ר"נ, נולדה תאומה עם שמעון (ולפי דעת ר"י, נולדה עמו

---

*) לכאורה י"ל שכן הוא סגנון הכתוב — וכמו ח"ש כד, לו; כה, ה. ועוד.

[1]) וכן י"ל ג"כ בפרש"י ותלד את קין — שזהו הסגנון לאחרי „ותלד" וכמוש"כ שם

תאומה יתירה). ומה שרש"י לא פירש זה גבי שמעון — כי סומך עצמו על מה שפירש גבי קין והבל (ד, ב).

ועפי"ז יומתק

א) מה שרש"י (בפ' וישב) כותב את פירושו על „וכל בנותיו" — אף שלכאורה תיבת „בנותיו" לחוד, ג"כ אינה מובנת בלא פרש"י, שהרי היא לי' רבים —

אלא — לשון רבים מובן הוא, כי (נוסף על מה שלהפירוש ד„ורבותינו דרשו" נולדה תאומה עם בנימין גם לדעת ר"נ) גם לפי פשוטו נולדה תאומה עם שמעון. (וראה להלן סעיף ו' — באופן אחר).

ב) דיוק לשון רש"י „אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט" — בכדי להדגיש שכוונתו היא לכל שבט ממש**.

ולכאורה, מאיזה טעם קס"ד לחלק בין השבטים. ואת"ל שיש טעם לחלק — מהי הרא' שלא לחלק. וע"פ הנ"ל מובן, דמקום לומר דדי החידוש דתאומות נולדו עם בני לאה ורחל, שעכ"פ נרמז בכתוב שילדו תאומות (עם שמעון ובנימין) אבל מנ"ל בנוגע לבלהה וזלפה? והרא' שלא לחלק — דהרי מוכרח שכל השבטים נשאו את אחיותיהן, כדלקמן סעיף ג' וסעיף ה', ולולא בלהה וזלפה (א) אין רק ח' (או ט'**) תאומות, (ב) בני לאה איך ישאו אחותם מן האם?

10) ומ"ש (מקץ מג, כט. ויגש מו, טו)

(ד, יז־יח, ובכל הדורות שמאדם ועד אברהם), שהרי אפ"ל שנולדו תאומות עם שם חם ויפת. ובכ"ז פרש"י דאת קין כו' מרבה תאומות: א) באותו הפסוק מטיים „את ה'" ופי' עם, ב) בפסוק שלאח"ז — ב"פ „את" — כ"ז מכריח לומר אשר „ג' אתים ריבויים הם כו' עם קין ועם הבל כו'".

ועפ"ז מתורץ מה שרש"י שם: 1) מאחר פי' „את קין", לאחרי פי' „את ה'", 2) מד' גיש שיש ג' אתים).

וי"ל דמזה גופא דכותב בסגנון זה (ולא „ויוסף לי בן" — ע"ד ל, כד — או כיו"ב) משמע ד„את" שבכאן ריבוי הוא, וע"ד הנ"ל בקין והבל.

**) ומה שבפי' וישלח (לה, יז) כותב רש"י „עם כל שבט" — ולא „עם כל שבט

באַוויזן, אַז זיי האָבן ניט געהאַט צו זיך קיין תאומות [11].

גבי בנימין ודינה „את", י"ל שאינו מרבה תאומה, לפי שהפסוק שם אינו מדבר בלי־דתן (וראה חדא"ג מהרש"א ב"ב קכג, סע"א).

ושאני „ואת אחד עשר ילדיו" שמרבה גם התאומות (כדלהלן סוף הערה 11) — כי מכיון שזה שנולדו תאומות יודעים כבר, שפיר י"ל שהכוונה ב„ויקח גו' ואת אחד עשר ילדיו" היא שלקח גם את התאומות שנולדו עמהם.

11) ועפי"ז יובן מ"ש רש"י (וישלח לב, כג) „ודינה היכן היתה, נתנה בתיבה כו' ולכן נענש". דלכאורה, להפירוש שאחיות תאומות נולדו עם כל שבט, הוצרך להק־שות גם על שאר בנותיו „והיכן היו" (ולפי

ושבט" — כי פירושו שבפ' וישלח קאי גם להסברא (דלהלן בפנים ההערה) שרק עם בני לאה ורחל נולדו תאומות.

עוד י"ל: אפילו באם נאמר שלפי סברא זו נולדה עם בנימין רק תאומה אחת (כדלהלן בשולי הגליון הנ' (שלאח"ז)), ורש"י הרי כותב תאומה יתירה — מובן מזה שפי' כאן הוא לפי הדעה שגם עם בני בלהה וזלפה נולדו תאומות (כדלהלן שם וראה גם להלן הערה 36), וא"כ — (ע"פ הנ"ל) הול"ל שבט ושבט? והתירוץ: מכיון שהדיעה ש„עם כל שבט נולדה תאומה" מובנת מעצמה, גם בלי פירש"י, כדלהלן סעיף ה' (ורש"י כותב זאת רק בדרך אגב — בכדי לסיים שעם בנימין נולדה תאומה יתירה, כדלהלן סעיף ד'), הרי אינו צריך להדגיש (באוואַרענען) שכוונתו היא לכל שבט ממש. משא"כ בפ' וישב (ששם מקום ביאור דיעה זו — ולא דרך אגב. ועוד) שמדיוק „וכל בנותיו" מוכח כדעת ר"נ (כדלהלן סעיף ו') ובכל זה מחדש רש"י (בפירושו הראשון) אחיות תאומות נולדו כו', צריך להד־גיש בפירוש שכוונתו היא לכל שבט ממש.

***) כי החידוש שתאומות נולדו עם כל בני לאה ורחל — אפשר ללמוד בב' אופנים:

א) ממה שנרמז בכתוב גבי שמעון ובנ־ימין. ולפי"ז י"ל שעם כל אחד מהם (כולל שמעון ובנימין שבהם רמז הכתוב) נולדה רק תאומה אחת. ולפי"ז היו רק ח' תאומות.

אָבער לויט דעם פשט איז ניט פאַר־שטאַנדיק:

מ"ש בהערה 9 — על התאומה שנולדה עם שמעון גם לדעת ר"נ)

[וגם כשנאמר שקושיית רש"י על דינה דוקא היא, לפי שבהפסוק „ואת אחד עשר ילדיו" אין התלמיד יודע עדיין שעם כל שבט נולדה תאומה (ודלא כדלהלן סעיף ה'), וגם בנוגע ל„את" שנאמר גבי שמעון נפרש באו"א,

— עדיין יוקשה: מדוע אין רש"י מפרש הטעם למ"ש „אחד עשר (ותו לא) ילדיו" לאחרי שמתחדש שעם כל שבט נולדה תאו־מה (ואין לומר שגם אותן נתן בתיבה — דא"כ, למה נענש על דינה דוקא)]

כי מכיון שנאמר שם „ואת אחד עשר ילדיו", הרי תיבת את מרבה גם התאומות שנולדו עם „אחד עשר ילדיו".

(ולפי אופן זה, מ"ש רש"י „ועם בנימין נולדה תאומה יתירה" הוא לפי דעת ר"י שגם עם בני בלהה וזלפה נולדו תאומות (וכ־דלהלן סעיף ד' וה')).

ב) שגם באם הי' נרמז רק בבן אחת מהן (לאה או רחל), היינו למדים שנולדו תאומות עם כל בני לאה ורחל — כיון שהיו אחיות דומות זו לזו בתכלית, עד שלולא סימנים א"א להבדיל ביניהן בלילה (ויצא כט, כה ובפרש"י),

(ובזה מובן: (א) מ"ש (כט, לא) „וירא ה' כי גו' (ולכן דוקא) ויפתח גו' (כי לולא זאת — ה"ה בשווה לאחותה רחל) ורחל עקרה". (וזה מובן בפשטות כ"כ עד שרש"י א"צ לפרש את זה). (ב) התודאות של רחל, שזקוקה לאה למע"ט בכדי לזכות לבנים (פרש"י ל, א)),

ומכיון שגם מצד התאומה שנרמז גבי שמעון היינו יודעים שגם עם בני רחל נולדו תאומות, צ"ל (גם לדעת ר"נ) שכ־וונת הכתוב ב„גם" שנאמר גבי בנימין היא שנולדה עמו תאומה יתירה

(ועפי"ז מובן גם מה שהרגיעה אותה המילדת „אל תיראי כי גם זה לך בן" — שהסיבה ד„ותקש" היא לפי שנולדה עמו תאומה יתירה (על של יוסף)),

ולפי זה היו ט' תאומות.

א) מ'האָט שוין געריעדט [12] וועגן דעם חילוק צווישן שיטת ר"י און שיטת ר"נ, אַז ר"י שטעלט דעם הויפט־דגש אויפן כללות הענין — ער איז מפרש דעם פסוק אין הסכם מיט כללות ענין המדובר, ניט קוקנדיק וואָס דער פירוש איז צוליב דעם ניט אַזוי מתאים מיטן פרטיות'דיקן אויסטייטש פון וואַרט. דאָ־קעגן ר"נ זוכט בעיקר אַז דער פירוש זאָל שטימען מיטן פרטיות'דיקן וואַרט, הגם אַז דורך דעם וועט ער ניט אינ־גאַנצן זיין אויסגעהאַלטן מיטן כללות ענין הפרשה.

— לפי ביאור הנ"ל קומט דאָך אָבער אויס אַז בנדו"ד איז דער חילוק צווישן זיי אין אַ פאַרקערטן אופן: ר"י'ס פי' שטימט מער מיטן טייטש פון וואַרט „בנותיו", און ר"נ'ס פירוש איז מער מתאים מיט כללות תוכן הפרשה (אין סדרה ויצא) וואו עס געפינט זיך ניט קיין רמז אַז יעקב זאָל האָבן געהאַט נאָך קינדער [13].

ב) אין פ' וישלח, אויף „כי גם זה" (בנוגע לידת בנימין) זאָגט רש"י (אין זיין פי' „ורבותינו דרשו"): „עם כל שבט נולדה תאומה ועם בנימין נולדה תאומה יתירה". איז דאָך ניט מובן: ווי־באַלד רש"י נעמט אָן, אין פ' וישב, אַז „אחיות תאומות נולדו" איז זייער ניט־גלאַטיק [ביז אַז ס'איז ביי אים רעכט צוליב דעם — צוגעבנדיק אַ צווייטן פירוש — אַרויסצונעמען דעם וואַרט „בנותיו" פון זיין פשטות'דיקן טייטש] — איז דאָך מכ"ש אַז אין פ' וישלח [וואו ס'איז לכאורה ניטאָ קיין הכרח צו מחדש זיין אַז יעקב האָט געהאַט נאָך קינדער אויסער די דערמאָנטע אין דער תורה [14]] האָט ער געדאַרפט מפרש זיין (לכה"פ — ווי אַ צווייטן פירוש) אַז בלויז מיט בנימין'ען איז געבאָרן געוואָרן אַ (אייניציקע) תאומה און ניט מיט די אַנדערע ברידער?

ג) פאַרוואָס נויטיקט זיך רש"י, אין דער באַוואָרענישן פון „וכל בנותיו", צו־צוגעבן אין זיין ערשטן פי' דעם וואַרט „ונשאום" — דער פשט פון „בנותיו" וועלט דאָך שוין רעכט דערמיט וואָס „אחיות תאומות נולדו וכו'"? און אַזוי זייענען אויך לכאורה איבעריק די ווער־טער „כנעניות היו" לויטן צווייטן פי' — אויב „כלותיו" וועלן געהרופן „בנותיו",

12) בביאור פרש"י עקב (יא, ו) והא־זינו (לב, מג). וראה להלן הערה 28.

13) לכאורה הי' אפשר לומר, שר"י מפ־רש „אחיות תאומות כו'" מצד כללות התוכן של הכתוב, שהוא — הפלגת אבל יעקב אשר „וימאן להתנחם" גם כשניחמו אותו „כל בניו וכל בנותיו", ולכן מפרש „בנו־תיו" כפשוטו — ולא כלותיו. ור"נ מפרש שלא נולדו אחיות תאומות — כי מדייק מה שלא נאמר בלידת השבטים (לבד מבשמ־עון) תיבת „את" וה"ז דיוק בתיבה פרטית. אבל — אינו (אבל ראה להלן הערה 36). כי

א) בנים הם תקיפים ובעלי השפעה יותר מאשר בנות. ועפ"ז אינה מובנת הוספת הפ־סוק „וכל בנותיו" לאחרי ש„כל בניו" לא הצליחו לנחמו? ועכצ"ל שהחידוש בזה שאפילו נחמת אלו שאינם קרובים כ"כ (כלו־תיו) ובכ"ז באו לנחמו — ואעפ"כ וימאן

להתנחם. ובא"כ, הרי אדרבה: להפירוש „בנו־תיו — כלותיו" מודגשת יותר הפלגת אבל יעקב.

ב) באם הוכחתו של ר"נ הוא ממה שלא כתיב „את" (גבי לידת השבטים) — למה סותם רש"י בפ' וישלח (לה, יז. ולפי ה„עוד י"ל" שלעיל בהערה שני' שלהערה 9) כדעת ר"י [ובפרט ששם נוגע יותר לדייק הנ"ל, מכיון שהמדובר שם הוא בענין לידת בנימין]? ומזה מוכח, שההוכחה לפירוש השני היא מ„וכל בנותיו" דוקא.

14) ובפרט שההוכחה לזה [שלא נולדו תאומות, כי לא נרמז בהכתובים כלל] שייכת שם יותר מכאן, מכיון ששם המדובר הוא בנוגע לידת בנימין [וכבהערה לפנ"ז].

וואָס איז דאָ נוגע וואָר די „כלותיו" זיינען געווען, כנעניות אָדער ניט?

ד) ווײבאָלד אָז דער גאָנצער טעם וואָס דער צווייטער פירוש איז מחולק אויפן ערשטן איז עס צוליבן דוחק אינעם אויפטו פון „אחיות תאומות נולדו", האָט דאָך דער צווייטער פירוש געדאַרפט שולל זיין דעם חידוש בפירוש, און זאָגן אָז מיט די בני יעקב זיינען קיין אחיות תאומות ניט געבאָרן געוואָרן[15]?

ג. איז דער ביאור אין דעם:

אין די וועריאַנטע „וכל בנותיו" וואָס רש"י שטעלט זיך אויף זיי, זיינען קשה צווויי זאַכן: (א) דער פשט פון די וועריאַנטע גופא — ביי יעקב'ן איז דאָך געווען בלויז אײַן (צווי[16]) טאָכטער (און אפילו לויט „ורבותינו דרשו" — נאָר צווי (צי דרײַ[16]) טעכטער), טאָ ווי פאַסט דאָ דער לשון „וכל בנותיו", וואָס באַדייט אַ גרעסערע צאָל[17]? און (ב) פאַרוואָס

15) לכאורה אפשר להוסיף עוד קושיא: התיבות „כנעניות היו" שוללות לכאורה רק „ונשואים" ולא „אחיות תאומות נולדו כו'" (ועליהן קאי „וכל בנותיו". ונאמר דלפי' הב' מפרש „וכל בנותיו" כנעניות היו — כי אפ"ל כן, שהרי לכ"ע דינה יש כאן ונכללה ב„בנותיו". וע"פ הנ"ל — גם התאומות דשמעון ובנימין). וכיון שאינו שולל אחיות תאומות מה מקשה „אלא מהו וכל בנותיו" — אבל אינו. כי יש לומר ש„כנעניות היו" קאי על התיבות „וכל בנותיו" שרש"י מעתיקם ומפרש אותם. ולפי' הא' ניחא, כי לדעה זו קאי (גם) על האחיות התאומות. אבל לדעת ר"נ דקאי (גם) על [כלותיו ה]כנעניות, קשה „אלא מהו וכל בנותיו", דהול"ל „בנותיו וכלותיו". וראה לקמן בזה.

16) ראה לעיל הערה 9.

17) בראב"ע שם ש„וכל בנותיו" הוא בתו ובת בנו (סרח בת אשר). אבל (א) לפי פרש"י בפ' פנחס (כו, מו) שסרח היתה קיימת בשנת הארבעים ליצי"מ (ולפי פרש"י ש"ב (כ, יט) מ„מדרש אגדה" — גם בימי דוד ויואב), מסתבר לאחר את לידתה ככל האפשרי ולומר שנולדה בסמיכות להכניסה למצרים. (ב) אפילו אם נאמר שנולדה כמה שנים לפני מכירת יוסף (באופן שהיתה שייכת כבר לנחם), ואז מוכרח שב„בנותיו" נכללת גם היא (ראה בהערה שלאח"ז), הרי עיקר פי' „בנותיו" הוא בנותיו ממש (ולהעיר מפ' ויגש מו, ז: בנותיו ובנות בניו), ולכן אינו מסתבר שהלשון „וכל בנותיו" (שני ריבויים) הוא מפני שסרח נכללת ב„בנותיו" ואשר זהו רק בדרך טפל.

18) ומה שלא מסופר בתורה שגם בני בניו באו לנחמו — י"ל לפי שנכללים ב„בניו", דהרי בני בנים הרי הם כבנים (רש"י ויירא כ, יב) (נוסף על שאפ"ל שע"ד קטנים היו).

19) ועפי"ז מובן מ"ש רש"י (בדברי ר"נ) „לחתנו בנו" — דלכאורה מיותר — בכדי לתרץ מדוע לא נאמר שגם חתניו באו לנחמו.

אלא שמ"מ מעתיק רש"י רק התיבות „וכל בנותיו" ולא גם „כל בניו" — כי כל הקושיא (מדוע לא נזכרו בכתוב גם חתניו) הוא דוקא לאחרי שרש"י מחדש „אחיות תאומות נולדו כו'". ומכיון שגם ר"נ אינו חולק ע"ז (וחולק רק על „ונשואים")*, לכן הוצרך להוסיף „לחתנו בנו" (דמרווח יותר לומר שעכ"פ המבוגרות נישאו).

*) ועפ"י מ"ש לקמן הערה 38, שר"נ חולק גם על „אחיות תאומות נולדו" — י"ל שמה שהוזקק להוסיף „לחתנו בנו" הוא בכדי לתרץ למה לא נזכר בכתוב בעלה של

וועלן דערמאָנט „כל בנותיו" בלויז, און ס'וועלט ניט דערציילט וועגן יעקב'ס שניר, וואָס אויך זיי זיינען געווויס געקומען אים מנחם זיין[18]?

און די ביידע קשיות פאַרענטפערט רש"י בפירושו: א) „אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט" — וואָס דערמיט וועלט רעכט דער לשון „וכל בנותיו"; ב) „ונשאום" — און דאָס גיט צו פאַרשטיין פאַרוואָס עס וועלן דערמאָנט בלויז („בניו" און) „בנותיו" און ניט (חתניו[19] און) כלותיו.

און דאָס וואָס רש"י גיט דערנאָך צו אַ צווייטן פירוש, איז דאָס ניט מחמת דער שוועריקייט אין ערשטן ענין (וואָס מ'געפינט ניט קיין רמז בנוגע די תאומות פון די שבטים ווי ביי די תאומות פון קין והבל) — וואָרום דאָס איז נאָך ניט אַזאַ שטאַרקע קשיא אַז מ'זאָל צוליב דעם טייטשן (ווי אין צווייטן פירוש) דעם וואָרט "בנותיו" ניט כפשוטו — נאָר וויל אים איז שווער דער צווייטער ענין "ונשאום":

ס'איז דאָך ידוע[20] אַז די אבות האָבן אָפגעהיט אַלע מצות התורה, הגם זיי האָבן דערויף קיין ציווי ניט געהאַט. און וויבאַלד אַז עס שטייט[21] (ביי אברהם'ען) "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו", איז די סברא מחייב, אַז אויך באַ יעקב'ן איז געווען "יצוה את בניו" אין די בני יעקב — לכה"פ זייענדיק בסמיכות מקום צו יעקב'ן[22] —

20) ראה רש"י תולדות כו, ה (בנוגע לאברהם (וראה גם וירא יט, ג בנוגע ללוט — וראה שם סוף פסוק א'). שם, יב; כז, ג, ט (בנוגע ליצחק). וישלח לב, ה (בנוגע ליעקב).

21) וירא יח, יט.

22) ראה על דרך זה — על דרך החסידות, לקמן ע' 373-4 בנוגע להאבות (שכל אחד מהם היתה עבודתו בקו אחר) — שאף את"ל שהנהגתו של יצחק היתה בקו הגבורה גם בחיי אברהם, מ"מ פשוט שבמקומו

דינה (שלשיטת ר"נ — אינה "הכנענית" שם שאול, וכדלעיל הערה 5 בסופה. וראה ג"כ לקמן הערה 34), וכן בעלה של התאומה דשמעון (ובנימין).

אלא שמ"מ מעתיק רש"י רק "כל בנו" תיו" ולא "כל בניו" — כי אין הכרח שאז נישאו כבר (ובפרט שלדעת ר"נ היו רק בי' מבוגרות (דינה והתאומה דשמעון, משא"כ התאומות דבנימין היו אז רק בנות ט' שנים לערך)) עד כדי להקשות קושיא בכתוב — (משא"כ כשמתיישב דרך אגב דכלותיו).

האָבן אָפגעהיט אַלע מצות[23]. דעריבער איז שווער צו זאָגן אַז די האָבן חתונה געהאַט מיט אַ שוועסטער מן האב, ווי־

של אברהם התנהג בקו החסד — מדתו של אברהם. ועד"ז בנוגע להנהגת יעקב במקומו של יצחק. עיי"ש בארוכה ובהערות שם. וע"ד הפס"ד דבאתרי' דרב צ"ל כרב (שבת יט, ב).

23) אף שהדורות שלאחריהם לא שמרו כל המצות קודם שנצטוו, שהרי עמרם נשא את יוכבד דודתו (וארא ו, כ). וגם השבטים (כשהיו בריתוק מקום מיעקב) לא קיימו כל התורה, כדמשמע ממ"ש (מקץ מג, טז) "וטבוח טבח וגו' כי אתי יאכלו האנשים וגו'", והרי הם חשבו שהשוחט הוא עכו"ם*.

אלא שיש לומר (בדוחק עכ"פ) שהשבטים לא אכלו את הבשר, לפי שחשבו שהוא נבילה

(ואין להוכיח שהשבטים אכלו בשר בסעודה זו ממ"ש בתרגום אונקלוס (מג, לב), הובא בפירש"י: "ארי בעירא דמצראי דחלין לי"** עבראי אכלין" — כי זהו ביאור הנהגת

*) בחולין צא, א: פרע להן בית השחיטה. אבל ממה שרש"י אינו מביא פירוש זה (אפי' לדעת ר"נ), מוכח ש(אין זה פשוטו של מקרא וגם) לא נזהרו בזה.

ומה שלא פירש רש"י "והכן — טול גיד הנשה בפניהם" (כבחולין שם) — אף ש"לא יאכלו בנ"י את גיד הנשה" (וישלח לב, לג) — כי זה יכול כאו"א ליטול בעת אכילתו.

ע"ד המדרש וכו' האם גם השבטים קיימו כל התורה כולה — ראה פרשת דרכים (בתחלתו). בית האוצר (בתחלתו). וש"נ. ועוד.

**) ואע"פ ד"דחלין לי'", בכל זה אמר יוסף ל"אשר על ביתו" וטבוח טבח, כי היו גם בהמות דלא דחלין לי' (ראה רש"י וישב לז, לו: "שוחטי בהמות המלך". וממ"ש רש"י ויגש מז, ו: "על צאן שלי" מוכח שאפי' בצאן היו כאלו דלא דחלין לי', ומ"ש (ויגש מו, לד) "כי תועבת מצרים כל רעה צאן", בהכרח לפרש שהוא לפי שהשבטים היו רועים כל צאן — גם דדחלין לי'. וראה פרש"י בא (יא, סוף פסוק ה') שעבדו רק לבכור (ואף ששם נאמר "וכל בכור בהמה" — כן הוא בכל המינים וגם ב"צאן". וראה רש"י בראשית ד, כ: לרועי בהמות . . מרעה צאנו). — ואכמ"ל בזה).

באלד אויך אחיות מן האב זיינען נאסר געווארן ביי מתן תורה[24].

ברענגט דערפאר רש"י אַ צוויי‌טן פי': „כנעניות היו" — אז די שבטים האבן חתונה געהאט ניט מיט זייערע שוועסטער, נאר מיט „כנעניות"[25]. נאר לויט דעם ווערט דאך שווער פארוואס שטייט אין פסוק נאר „בנותיו" און דערמאנט ניט כלותיו? אויף דעם זאגט רש"י אז „בנותיו" מיינט (אויך[26]) כלותיו.

דערמיט ווערט אויך ערקלערט ווערן די אינשטימיקייט אין נאך אַ פרט[27] — פון די פירושים פון ר' יהודה אזן ר' נחמי' בנדו"ד, מיט זייער שיטה בכמה מקומות אין פירוש הכתובים: מ'געפינט בכמה מקומות[28], אז ר"י טייטשט איין דעם פשט פון פסוק לויט ווי ס'איז משמע פון דער פרשה גופא, אפילו ווען דער פי' דדיקט אויס אַ מינעדונג ב„כבודם של ישראל". און אזוי לערנט ער אויך דאָ, לויט ווי ס'איז קענטיק פון דעם המשך הפרשה — ניט געקוקט וואס דאָס מיינט אז די שבטים האבן ניט אפגעהיט דעם שפעטערדיקן איסור פון אחיות. דאקעגן ר"נ האלט זיך ניט אפ פון אינגלערנען אַ דוחק אין פסוק, אום צו פארהיטן כבודם של ישראל; אזן מהאי טעמא לערנט ער „בנותיו — כלותיו", בכדי עס זאל ניט אויסקומען אז די בני יעקב האבן פארפעלט אין דער אפהיטונג פון די תרי"ג מצות.

---

24) ובזה לא הי' איסור, כי האיסור ד„לא תתחתן בם" (ואתחנן ז, ג) הוא מפני „כי יסיר גו' ועבדו אלקים אחרים" (שם, ד), ובמילא היכא שליכא טעם זה [שהרי פשוט שהנשים שנישאו להשבטים לא הסירו כו'], ליכא האיסור (ע"ד מ"ש רש"י שופטים כ, יח. וראה גו"א וישב לח, ב). וכן מוכרח מפרש"י ח"ש (כד, ח): „וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא" אף שאמוריים היו (לך יד, יג).

***) יתרה מזו י"ל, שבאם היו מצוים על איסור נבילה, הרי גם באם הי' הבשר זבוח כדין — לפי' תיב"ע דאשר על ביתו זהו מנשה —

(אבל אין, להוכיח שהי' כן ממה שנאמר „כי אתי יאכלו" שיוסף אמר שיאכל מטבח זה — כי פשטות הכתוב (מג, טז) הוא דאשר על ביתו נצטוה ענין חדש, השייך להאנשים גו' ולא הרגיל ושייך ל„אתי" — יוסף).

מכיון שהשבטים חשבו שהוא נבילה צריכים סליחה (ראה נזיר כג, א: מי שנתכוון לעלות ביד בשר חזיר כו'. והוא גם פשוטו של מקרא — כפרש"י מסות ל, ו: „במה הכתוב מדבר כו'"), א"כ יש בזה איסור דלפני עוור.

---

25) שהרי בודאי באה דינה (ותאומת שמעון ובנימין) לגחמו.

27) שנוסף על הנ"ל ס"ב.

28) ראה פרש"י עקב (יא, ו) והאזינו (לב, מג), שר"נ מהדר (אף שדוחק בפירוש הענין) בכבודן של ישראל — שלא הי' שינוי בשטח דישראל שאין לו שייכות לקרח; סדום היינו או"ה, ור"י מפרש הכתובים כפשוטם — אף שהוא היפך הידור בכבודן של ישראל.

אבל עדיין אינו מובן: מפרש"י עקב שם „א"ל ר"נ . . סיה ולא פיותיה" מוכח שעיקר הטעם מה שר"נ חולק על ר"י הוא מצד דיוק תיבת סיה, אבל מצד ההידור בכבודן של ישראל לבד לא הי' חולק על ר"י להוציא „בקרב כל ישראל" ממשוטו (אף שר"נ מדייק יותר בהפרטים, ו„בקרב כל ישראל" נוגע לכללות תוכן הכתוב ולא לדיוק תיבה פרטית, כמש"ת בארוכה בשיחת ש"פ עקב תשכ"ו). ובפנים מבאר שמצד ההידור בכבודן של ישראל, מפרש תיבת „בנותיו" [דיוק בתיבה פרטית — שלפי דעת ר"נ זהו העיקר] שלא כפשוטו? ולכן צ"ל כדלהלן סעיף ו'.

ד. עס פאדערט זיך אבער נאך אלץ ביאור[29]: ס'איז מובן אין פשטות, אז דאס וואס רש"י זאגט אין פ' וישלח „עם כל שבט נולדה תאומה ועם בנימין כו'" — איז בהנוגע „כל שבט" לערנט ער דאס ניט אפ פון „כי גם זה", אויף וואס ער שטעלט זיך — וואהום אט־די ווער־טער באציען זיך אויסשליסלעך צו לידת בנימין און האבן ניט צו טאן מיט לידת כל שבט — מוז מען אנענעמען אז דאס וואס „עם כל שבט נולדה תאומה", איז שוין א דבר ידוע; און דאס וואס רש"י דערמאנט דא אז „עם כל שבט כו'" איז נאר בכדי צו אויפקלערן: אז דער „גם" וואס שטייט (בלויז) ביי בנימין'ען, איז מרבה א „תאומה יתירה" — אז מיט אים איז געבוירן געווארן א תאומה מער ווי ביי דער לידה פון די אנדערע שבטים.

איז ניט מובן:

א) פון וואנען איז עס טאקע אזוי פשוט (נאך איידער מען איז צוגעקומען צו לערנען דעם ענין פון „וכל בנותיו" און דעם הכרח שמזה, כנ"ל) אז „עם כל שבט נולדה תאומה"?

ב) און אויב ס'איז שוין יע פשוט, האט דאך רש"י ביי די ווערטער „וכל בנותיו" געדארפט ריידן נאר ווענן דעם פרט שמ־חדש, אז די שבטים האבן חתונה געהאט מיט די אחיות תאומות (בכדי צו פאר־ענטפערן פארוואס עס שטייט בלויז „וכל בנותיו")?; און נאכמער — פון רש"י'ס לשון „אחיות תאומות נולדו כו'" איז מוכח, אז דאס ווערט דא געזאגט ווי אן אויפטו, א חידוש.

ה. איז דער ביאור אין דעם:

בשעת ס'איז געקומען די צייט פון יצחק'ן צו חתונה האבן, האט אברהם באשוואדן אליעזר'ן „לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני"[30]. דאס זעלבע האט דער־נאך יצחק אנגעזאגט יעקב'ן „לא תקח אשה מבנות כנען"[31], און נאך שטארקער האט דאס רבקה אונטערשטראכן: „קצתי בחיי גו' — אם לוקח יעקב אשה מבנות חת גו' למה לי חיים"[32].

אבער ביי די בני יעקב געפינט מען ניט ערגעץ־וואו אין דער תורה, אז זיי זאלן האבן צוליב דעם צוועק געגאנגען פון זייער דעמאלטיקן וואוינארט כנען, צו אן אנדער לאנד, אדער אז זיי זאלן האבן געשיקט שלוחים צוליב דעם (כשם ווי די תורה דערציילט וועגן אברהם און יעקב). לויט דעם דארף מען דאך אנ־נעמען אין פשטות, אז זייערע פרויען זיינען געווען מבנות כנען[33].

---

29) ונוסף לזה:
(א) לפי הנ"ל ש„כנעניות היו" שולל רק „ונשאום"*, צריך לומר שכוונת רש"י ב„אלא מהו וכל בנותיו" היא: למה נאמר רק וכל בנותיו ולא הוסיף גם כלותיו (כנ"ל). אבל מפשטות לשון רש"י משמע שקושייתו „אלא מהו וכל בנותיו" היא על התיבות וכל בנותיו גופא. ועוד: באם כוונתו להקשות מדוע נאמר רק בנותיו, הוי לי' לכתוב „אלא מהו בנותיו", ומ"ש „מהו וכל בנותיו" מוכח שהוקשה לי' לשון זה, לפי ש„וכל בנותיו" מורה שהיו לו (סוגי) בנות רבות — וכדלקמן בפנים.

(ב) באם כוונתו רק לשלול „ונשאום", הול"ל „נכריות היו" [אף שבדוחק י"ל שנקט „כנעניות" רק בדרך אגב (כי מכיון שגרו בארץ כנען מסתבר שלקחו כנעניות — „מבנות הארץ" (תולדות כז, מו)), אבל עיקר כוונתו היא שלא נשאו את אחיותיהן].

---

*) וממה שר"נ אינו אומר בפירוש שלא נולדו אחיות תאומות (כקושיא הד' דלעיל סעיף ב') צ"ל כן, שר"נ שולל רק „ונשאום" (וראה לעיל הערה 15).

30) חיי שרה כד, ג.
31) תולדות כח, א.
32) שם כז, מו.
33) ואין לומר שנשאו נשים שלא מז' האומות אלא מאלן שבאו לארץ כנען מארצות אחרות (וראה רמב"ן וש"ת (וישב לח, ב) שפירשו כן בדעת ר"נ) — כי — ע"ד המשם

אָבער אַזוי איז דאָך שווער צו זאָגן: ווי קען מען באַהויפטן אַז די שבטים האָבן חתונה געהאַט מיט בנות כנען, וועז דאָס איז געווען אַזוי אפֿגעפרעגט ביי די אבות[34]? אשר ע"כ איז משמע בפשטות, אַז די שבטים האָבן געהאַט שוועסטער און מיט זיי חתונה געהאַט[35]. הייסט עס דאָך: דער פשוט'ער סיפור הענינים לערנט און לאָזט אונז וויסן דעם עצם ענין, אַז זיי האָבן גענומען

— לא היו שם כאלו. וכדמוכח ממה שהוצרך אברהם לשלוח את אליעזר לחרן בכדי ש"לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו" [וגם ב"ואם לא תאבה האשה גו'" — "קח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא" (ח"ש כד, ח ורש"י שם) — אף שאמוריים היו (לך יד, יג) והם בכלל "ארור כנען", ולא אמר לו שיקח אשה ליצחק מהנשים שאינן מז' האומות], וכן בנוגע ליעקב, שלח אותו יצחק לפדן ארם בכדי ש"לא תקח אשה מבנות כנען".

34) וכקושיית הגמרא (פסחים 3, א — עה"פ (וישב שם) וירא שם יהודה בת איש כנעני): אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק בא יצחק והזהיר את יעקב ויהודה אזיל ונסיב.

וקושיא זו היא גם עפ"י דרך הפשט, שלכן הוזקק רש"י לפרש בפ' וישב שם (כבגמרא שם): "כנעני — תגרא"

[אלא שפירוש זה (בגמרא (ראה גו"א לח, ב. דעת זקנים מבעה"ת לו, לה) וכן ברש"י) הוא אליבא דר"י דוקא ולא אליבא דר"ג, כי (נוסף שאליבא דר"ג אפשר לפרש גם כנעני ממש ואין צורך לפרש "תגרא"*) אליבא דר"ג מוכרח שגם שלה הי' מבנות כנען, כדלעיל ע' 228 הערה 3, ודלא כמ"ש הרא"ם סוף פרשתנו].

---

*) ואולי יש לומר שגם לדעת ר"ג צריך לומר שפירוש **תיבת** "כנעני" שבפסוק זה הוא "תגרא" (אף שהי' גם כנעני ממש), בכדי לתרץ (ראה ברמב"ן ובגו"א שם): (א) למה הוצרך הכתוב לאמר שהוא כנעני, והרי כל אנשי הארץ ההיא כנעניים הם? (ב) למה נאמר "בת איש כנעני" ולא "אשה כנענית" (וגם מוסיף "ושמו שוע")? ולכן צ"ל ש**תיבת** כנעני כאן פירושה "תגרא". ולכן מכנה אותה הכתוב "בת איש כנעני" מצד פרסום אבי' (כברמב"ן. וראה גם ב"ר פפ"ה, ד ובמפרשים שם).

ועפי"ז מתורץ גם מ"ש (לח, יב) "ותמת בת שוע אשת יהודה" — אף שע"י נישואין נפסק הקשר עם בית אבי' (ראה לעיל ע' 192 ובהערה 54), ובפרט שילדה שלשה בנים ושלה הי' בחיים, ובמילא אינה שבה אל בית אבי' אפילו לענין אכילת תרומה (אמור כב, יג ובפרש"י. וראה הערה הנ"ל דלעיל שם) — כי מצד גודל פרסום אבי', נקראה על שמו "בת שוע" — גם לאחרי נשואי' וכו'.

*) כי — אף שכל הוכחתו של ר"י שעם כל שבט (לא רק עם בני לאה ורחל) נולדו תאומות היא לפי שס"ל שלא נשאו כנעניות, מ"מ, מכיון שעם בנימין נולדה תאומה יתירה (רש"י וישלח לה, יז), הרי היו י"ג תאומות, ויוסף נשא את אסנת, ויהודה — מצינו בבניו רק בני "בת איש כנעני — תגרא" ותמר (בנוגע לשמעון — ממ"ש גבי שאול "בן הכנענית", מוכח ששאר בניו היו בני אשה אחרת).

ואף שלשיטת ר"י, גם בנות יעקב לא נישאו לכנעניים — רווקות מתו. והרי בנות צלפחד (לפרש"י — פנחס כז, ג) לא נישאו עד גיל קרוב למ' שנה (לכה"פ), ותאומות יוסף ובנימין (ואולי דעוד מהשבטים) היו צעירות מזה בעת הירידה למצרים. אלא שעכ"פ אחת מבנות רחל נישאה לאחד מחמשת בני לאה — שהרי לא נשאו תאומותיהם מן האם.

---

35) לפי המבואר בפנים מוכרח, שלדעת ר"י נשאו השבטים רק את אחיותיהן ולא נשאו נשים אחרות. ומ"ש (ויגש מו, כו) "מלבד נשי בני יעקב" קאי על אחיותיהן ולא על נשים אחרות.

ואין סתירה לזה ממ"ש רש"י שם: "ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים" — כי כוונת רש"י ב"ולדברי האומר" כולל גם — (כדלהלן) — ר"י, רק אם נאמר שלדידי' לא כל התאומות נישאו (להשבטים)*. אבל באם נפרש דברי רש"י (וישב לז, לה) "ונשאום" — כולן דוקא, אז פי' (בויגש)

שוועסטער מיט וועמען זיי האָבן חתונה געהאַט **.

אינו לדעת ר"י **

— כי (א) הוכחת רש"י שם שמתו לפני ירידתן למצרים הוא „שהרי לא נמנו כאן" ולפי דעת ר"י שהתאומות נישאו להשבטים הרי נמנו במ"ש „מלבד נשי בני יעקב", וכמו שהקשו הרמב"ן (שם, טו) ומפרשי רש"י שם ***. (ב) לפי דעת ר"י א"א לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, כי ממ"ש (שם, ז) „בנותיו גו' הביא אתו מצרימה" מוכרח שהיו לו אז כמה בנות [בנותיו ל' רבים. כדפרש"י גבי „בנות בניו". וראה רמב"ן שם], והרי לדעת ר"י, הכוונה כ„בנותיו" הוא בנותיו ממש ולא כלותיו —

כ"א לדעת האומר שתאומות נולדו אבל לא נישאו להשבטים (על כל פנים — לא כולן) — היינו כל הדורש הריבוים שנאמרו בשמעון ובנימין (ור"נ ג"כ בכללם) — ולכן מדייק רש"י „תאומות נולדו עם השבטים", ולא „עם כל השבטים" (כלשונו בפ' וישלח (לה, יז) ובפ' וישב (לז, לה)). (ולר"נ בפרט שלא נשאו התאומות (כנ"ל ס"ג. וראה להלן הערה 39) הרי התאומות לא נמנו ב„מלבד נשי בני יעקב" („נשי בני יעקב" — לפי דעת ר"נ — אינן יוצאי ירכו של יעקב ****)), ולכן צריכים לומר לדעתו שמתו לפני ירידתן למצרים.

36) בדוחק י"ל שכוונתו ב„עם כל שבט

**) ומובן שדוחק לומר שב„ולדברי האומר" — הוא שולל זה שכותב עליו „ר"י אומר אחיות תאומות נולדו".

***) בגו"א (מו, כו) ובחדא"ג מהרש"א (ב"ב קכג, ב) מתרץ שב„מלבד נשי בני יעקב" אתא לרבויי רק אלו שאינם זרעו של יעקב, אבל זרעו של יעקב, מונה הכתוב בפירוש, כדמוכח ממה שמונה את דינה, אף שנישאה לשמעון (רש"י מו, יו"ד). אבל, עפ"י דרך הפשט מוכרח שלדעת ר"י לא נשאו השבטים נשים אחרות, כנ"ל בפנים ההערה, ו„נשי בני יעקב" קאי על התאומות.

ואין להקשות למה לא מנה אותם הכתוב בפירוש כמו שמנה את דינה — שהרי גם לידתן לא נזכר בכתוב (וראה רמב"ן שם, טו. גו"א שם).

****) ומה שהקשה הרמב"ן (שם, טו) „מה טעם לאמר מלבד נשי בני יעקב הכנעניות

[דוגמא לדבר (אף שאינו הוא הדבר ממש) — ניט דער פסוק און אפילו אויך ניט רש"י דערמאָנען מיט וועמען האָבן חתונה געהאַט די „בנים ובנות" פון אדם הראשון].

פונדעסטוועגן, בשעת עס קומט צום פסוק „וכל בנותיו" דאַרף רש"י זאָגן „אחיות תאומות נולדו .. ונשאום" (הגם ס'איז אַ דבר הפשוט כנ"ל); נאָר מער: ער ברענגט אויך אַ צוויטן פי' „כנעניות היו" — און דאָס איז וויכטיל פון לשון הפסוק „וכל בנותיו" איז משמע אַז די שבטים האָבן חתונה געהאַט מיט אַנדערע פרויען (כדלהלן סעיף ו').

ו. פונעם לשון הפסוק „וכל בנותיו" איז משמע אַז ער איז מרבה אַזוינע בנות וואָס וועט עס שטייט נאָר „בנותיו" וואָלטן זיי ניט נכלל געווארן — עס זיינען געווען מער ווי איין סוג בנות. איז די שאלה: וואָס פאַראַ פאַרשידענע

נולדה תאומה" היא רק לבני לאה ורחל (כנ"ל באופן הראשון שבשה"ג השני להערה 9). אבל מכיון ש„אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט" אינו מוכח מ„וכל בנותיו", כ"א מפני שכן מוכח מפשטות סיפור הענינים שבפרשיות הקודמות כנ"ל

[ומה שבחר רש"י להזכיר דעם כל שבט ושבט נולדה תאומה בפי' „וכל בנותיו" — מובן בפשטות, שה"ז פי' תיבות אלו (ולא מפני שמכאן למדין זה).

ו(לחידודא) יש להוסיף: לפי' זה — „כל בנותיו" הם יותר במספר (ובמילא גם בפעולת הניחום) מאשר „כל בניו". ור"י ור"נ לשיטתם. ודלא כדלעיל הערה 13. וראה הערה 18].

מסתבר יותר שגם בפ' וישלח כוונתו היא לכל שבט ממש (ומה שאינו מדגיש זאת בפירוש — ראה באופן השני שבשה"ג הנ"ל).

אחר שאמר יוצאי ירכו" — כבר תירץ בגו"א (שם, כו) „שהכתוב רוצה למנות גם נשי בני יעקב (שאינן יוצאי ירכו) ובענין זה מנה אותם במה שאמר מלבד נשי בני יעקב".

סוגים זיינען שייך אין בנות[37]?

דאָס וואָס עס שטייט „כל בניו" איז מובן — דאָס מיינט אַז אַלע זין, אויך יענע וואָס האָבן פֿאַרקויפט יוסף'ן, זיי־נען גע'עקומען טרייסטן יעקב'ן. פֿאַרוואָס שטייט אָבער דער אויסדרוק „וכל" ביי די בנות?

מה מען דעריבער זאָגן, אַז „בנותיו" דאָ מיינט אויך „כלותיו", און אַז דאָס מיינט אַזעלכע וואָס זיינען ניט בנותיו (ד.ה. אַז די שבטים האָבן חתונה געהאַט מיט כנעניות[38], ניט מיט זייערע שוועס־טער), און זיי איז דער פסוק מרמז און כולל אין „וכל בנותיו": צוויי סוגי בנות — טעכטער ממש און אַזעלכע וואָס זיי־נען אַזוי ווי טעכטער — כלותיו.

און דערפאַר לערנט רש"י אין „וכל בנותיו" צוויי פֿירושים — „ר"י אומר אחיות תאומות נולדו כו' ונשאום; ר"נ אומר כנעניות היו" — ווייל ר"י, וואָס זיין שיטת הלימוד איז צו אַפֿשטעלן זיך בעיקר אויף כללות הענין, לערנט ער דעריבער אַז די שבטים האָבן חתונה גע־האַט מיט זייערע שוועסטער, וויבאַלד אַז פון כללות הפֿרשיות (וואָס דערציילן צוויי מאָל — ובפירוש אין באריכות — אַז מ'זאָל גיין זוכן אין אַנדער לאַנד אַבי ניט „בנות הארץ") איז שווער צו אָנעמען דעם אַנדער מעגליכן אופן (אַז זיי האָבן חתונה געהאַט מיט כנע־ניות); און ר"נ, וויבאַלד ער שטעלט זיך

37) ומה שהכתוב מפרט בניו ובנותיו ואינו אומר „כל ילדיו" — כי גם זה הוא ב' סוגים בהגיחום (אלא שקשה הסדר בהכתוב) — וראה הערה 13, 36.

38) ומכיון שכל המקור לחדש „עם כל שבט נולדה תאומה" הוא לפי שאינו מסתבר שנשאו כנעניות — הרי ר"נ שסובר „כנעניות היו", צ"ל שס"ל כפשטות הכתובים — שלא נולדו תאומות עם כל שבט, מאחר שאין מקור לחידוש זה.

אָפּ בעיקר אויפן פֿרט, אויפן זוּאַרט[39], לערנט ער „כנעניות היו", וואָרום דער־מיט איז מדויק דער לשון פון די פֿרטיות'דיקע ווערטער „וכל בנותיו".

ז. עפ"י הנ"ל ווערט מען אויך פֿאַר־שטיין פֿאַרוואָס „וישאו אותו בניו" פֿאַ־דערט אַ פֿירוש בלויז לדעת ר"נ און ניט לדעת ר"י:

רש"י'ס דיוק „בניו ולא בני בניו" איז ניט פונעם עצם וואָרט „בניו", ווייל דער באַדייט פון „בנים" קען אין זיך אַרייַ־נעמען אויך בני בנים[40]; און ווי ס'איז אויך פֿאַרשטאַנדיק[41] פון דעם וואָס רש"י זאָגט דאָ אויפן אָרט, אַז אויך

39) ראה לעיל הערה 28, שבהפלוגתות דר"י ור"נ, עפ"י שיטת ר"נ ישנו הידור יותר בכבודן של ישראל. ולכן מסתבר, שטעמו של ר"נ לחלוק על ר"י בכל מקום [וגם כפי וישב] הוא לא רק לפי שמדייק יותר בהפרטים, אלא גם לפי שמהדר בכבודן של ישראל.

ולכן נראה, שגם בנדו"ד, טעמו של ר"נ הוא [לא רק מצד דיוק התיבות „וכל בנותיו", כ"א] גם לפי שס"ל שהשבטים קיימו כל התורה עד שלא ניתנה, כנ"ל סעיף ג' ולעיל ע' 7-186.

וכן משמע ממ"ש רש"י שלדברי האומר כו' — סתם ולא רק ר' נחמי', אבל גם ר' נחמי' בכללם — צריכים לומר שהתאומות (דשמעון וכו') מתו לפני ירי־דתן למצרים (כנ"ל הערה 35) — ואינו מתרץ שנכללו ב„נשי בני יעקב" כמו לדעת ר' יהודה — כי מהטעמים מה שר"נ חולק על ר"י הוא, לפי שס"ל שהשבטים לא נשאו את אחיותיהן, כנ"ל. וכיון שעכ"ל כן (דמתו) אליבא דר"נ — אין צורך לחפש תירוץ אחר לשאר האומרים דתאומות נולדו כו'.

40) פירש"י ויר' כ, יב. וגם בנוגע להלכה — ראה יבמות סב, ריש ע"ב.

41) אבל אינו מוכרח מכאן, כי י"ל שהוא לפי ש„לי הם (אפרים ומנשה) — בחשבון שאר בני"; „אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי" (פרשתנו מח, ה ופירש"י שם).

מנשה ואפרים האָבן געטראָגן יעקב׳ס ארון — און געווען זיינען זיי דאָך בני בניו של יעקב. רש״י׳ס הברח איז פון דעם וואָס דער ווארט „בניו״ איז בכלל איבעריק: נאָכדעם ווי דער פסוק דער־ציילט שוין פריער „ויעשו בניו לו כן כאשר צום״ וואָלט דאָס שוין גענוג גע־ווען צו פאַרשטיין אַז „וישאו אותו ארצה כנען גו׳ ״ מיינט עס „בניו״ (אויך אָן דעם וואָרט „בניו״).

וויבאַלד אָבער דער פסוק חזר׳ט איבער דעם וואָרט „בניו״ נאָכאַמאָל, איז רש״י מדייק, אַז דאָס ווערט געזאָגט לשם הד־גשה: דווקא בניו — אַן דערמיט מיינט ער צו שולל זיין „בני בניו״ וועלכע זיינען די קינדער פון בנות כנען.

דער דיוק אָבער איז בלויז לויט ר״נ וואָס שטעלט זיך אָפ בעיקר אויפן פרט־יות׳דיקן וואָרט. דאָקעגן לדעת ר״י, ווי־באַלד ער שטעלט דעם הויפט־דגש אויף דעם ענין בכללותו, פאַדערט זיך במילא ניט (אויף אַזוי פיל) קיין הסברה אויף דער איבער׳חזר׳ונג פון וואָרט „בניו״; און וויבאַלד אַז מצד דעם כללות הענין קומט אַיס אַז אויך בני בניו האָבן גע־טראָגן דעם ארון — וואָרום לדעתו (אַז די בני בנים זיינען געבאָרן געווארן פון זיינע טעכטער) איז ניטאָ קיין סברא זיי צו שולל זיין — לערנט ער דערפאַר אַז דער איבער׳חזר׳ן „בניו״, איז דאָס ליתר ביאור וכיו״ב, און ווי אין אַנהייבס קאַפיטל: ויפול יוסף גו׳ ויצו יוסף. ובכמה מקומות.

ח. מען דאַרף נאָך אָבער פאַרשטיין: וויבאַלד אַז לאחרי מ״ת זיינען נאָסר גע־ווארן אויך אחיות מן האב ״, האָט מען דאָך געקענט לכאורה זאָגן אויך לדעת ר״י, אַז יעקב׳ס אָנזאָג „אל ישאו מטתי לא אחד מבניכם״ איז געווען מחמת דעם טעם וואָס זיי זיינען געווען קינדער פון אַזאַ חיתון וואָס עד, יעקב, האָט עס אויף זיך געהאַט אָנגענומען ווי אַן איסור (עריות)?

אמת טאָקע, אַז לגבי די שבטים גופא, וויבאַלד זיי האָבן אויף זיך ניט מקבל געווען די אָפהיטונג פון כל התורה עד שלא ניתנה, הייסט עס ניט אַז זיי זיינען באָגאַנגען אַן איסור דורך זייער חתונה האָבן מיט די אחיות; ובמילא איז שוין אויך ניט געווען קיין חסרון אין זייערע קינדער מצד דעם — איז עס אָבער דאָך ניט מספיק צו פאַרענטפערן לפי שיטת ר״י, וויל

אויך לדעת ר״נ האָבן די בני יעקב, דורך זייער מתחתן זיין זיך מיט די כנעניות, ניט געטאָן קיין איסור — אַן פונדעסטוועגן לערנט רש״י (לדעת ר״נ) אַז יעקב האָט אָנגעזאָגט „אל ישאו מטתי לא אחד מבניכם שהם מבנות כנען״; מזה מען דאָך אָנעמען, אַז טראָץ דעם וואָס פאַר זיך, איז דער חיתון מיט די כנע־ניות ניט געווען פאַרבונדן מיט קיין איסור, איז עס אָבער בא יעקב'ן געווען א טעם אַז זייערע קינדער זאָלן ניט זיין ראוי צו טראָגן זיין ארון.

— קען מען דאָס זעלבע זאָגן (און מיט א כל־שכן ״) לפי שיטת ר״י, אַז זייענדיק קינדער פון אח ואחות, האָט עס אוודאי געקענט באַטראַכט ווערן ווי א חסרון בעיני יעקב. בלייבט די קשיא: פאַרוואָס וויל רש״י ניט לערנען אַז אויך

42) אחרי יח, ט. וראה רש״י תצא כג, א.

43) כי פשוט שהכוונה שנישאו להשב־טים היו כאלו שלא הסירו כו׳, ובמילא, אין בזה איסור גם לאחרי מ״ת (ראה לעיל הערה 25), משא״כ „אחותו״ נאסרה לאחרי מ״ת, ובמילא לגבי יעקב שקיים כה״ת עד שלא ניתנה, הי׳ זה חסרון.

לשיטת ר"י האט יעקב מקפיד געווען אז בלויז „בניו" זאלן זיין די נושאי המטה?

נאר אין אמת'ן איז עס עפ"י דרך הפשט גאר קיין קשיא ניט, ווייל אין דעם פאל וואו ס'איז ניטא קיין איסור חיתון — ניט ביי כנעניות און ניט ביי אחיות — קען מען זיי כלל ניט פאר־גלייכן; און דער אונטערשייד צווישן זיי איז באופן הפוך מהנ"ל: דוקא דער חיתון מיט בנות כנען איז א זאך וואס איז א פגם, א חסרון, ווייל כנעניים זיינען פאר זיך אליין ניט ראוי זיך צו מתחתן זיין מיט זיי מצד דעם וואס „ארור כנען"[44] (אויך אן א איסור דרבי'[45]); משא"כ ביי אח ואחות איז דאס אפגע־פרעגט נאר ווייל די תורה האט עס פאר־באטן, און דעריבער איז בעצם אין דעם ניט געווען קיין שום פגם וחסרון אין יענעם זמן פאר מתן תורה[46], וועט אט־דער ציווי איז נאך ניט געקומען.

ט. ומיניה של תורה וואס איז בפירוש רש"י:

בפנימיות הענינים איז דא נאך אלץ ניט מובן: פון דעם גופא וואס די אבות האבן אפגעהיט אלע תרי"ג מצות אויך פאר מ"ת, איז דאך פארשטאנדיק לכאו', אז אויך דעמאלט האבן די שפעטערדיקע איסורים געהאט אן ארט — עכ"פ א שמץ, בדקות דדקות. אשר על כן איז דאך ווידער פארען אן ארט צו זאגן (אויך לדעת ר"י) אז משום האי טעמא זאל יעקב וועלן אויסשליסן די בני אח ואחות פון די נושאי ארונו, והדרא קושיא לדוכתא.

נוסף לזה: ווי איז עס בכלל מעגלעך אזא זאך, אז דער רוב פון כלל ישראל (אויסער שבט יהודה, מנשה ואפרים) זאלן שטאמען פון אזוינע וואס לאחרי מ"ת איז עס איסורי עריות[47]?!

נאר דער ביאור אין דעם: עס ווערט ארומגערעדט אין חסידות[48] ומיוסד בזהר וס' קבלה, אז דער טעם פון איסור עריות באשטייט אין דעם וואס אין רוח־ניות ווייזן זיי אויף יחודים נעלים ביותר [אזוי ווי דער יחוד פון ז"א ומלכות וואס ווערן אויך אנגערופן אח ואחות[49]], וואס מצד זייער הויכקייט קען זיי ·די וועלט דא למטה ניט צונעמען; און בשעת מען איז מגלה אט־די אורות נעלים ביותר דא למטה, קען דערפון ארויסקומען א היזק (בקדושה — ע"ד ווי עס שטייט ביי בן זומא[50]: „הציץ ונפגע", ווייל ניט קע־נענדיק פארנעמען אזא ריבוי אור, האט אים דער „הציץ" פארשאדט, אדער נאך נידעריגער. וכידוע הדוגמא אז אינער

44) נח, ט, כה. וראה רמב"ן וישב לח, כ.

45) שלכן השביע אברהם „לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני" — גם מבנות ענר אשכול וממרא (ורק „אם לא תאבה גו'" אז דוקא „ונקית משבועתי גו' וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא").

46) אלא שמ"מ, ר"ג שמהדר בכבודן של ישראל ס"ל שנשאו כנעניות ולא את אחיו־תיהן — כי כנ"ל (הערה 25), בהכנעניות שנישאו להשבטים לא הי' איסור [ואפילו אברהם בנוגע ליצחק אמר „ואם לא תאבה גו'" — וקח לו אשה מבנות ענר כו'" (כנ"ל שם)], משא"כ „אחותו" נאסרה לאחרי מ"ת — ולומר שהשבטים לא קיימו כל התורה הוא גרעון יותר.

47) ואותה הקושיא היא גם בנוגע למשה רבינו שנולד מויקח עמרם את יוכבד דודתו. וראה פדר"א רפל"ט: וכל זרעו של יעקב לקחו אחיותיהם ושאר בשרם — דלכאורה מהו השבח, ואדרבא.

48) סדור קב, ב־ג. קה, ד ואילך. דרמ"צ כט, ב ואילך.

49) דרמ"צ ל, סע"ב ואילך.

50) חגיגה יד, ב.

וועט קוקן אַף דער זון אַן אַ פאַרשטעל) — און דערפאַר איז באַ מתן תורה, וואָס איז באופן אַז תורה אחת יהי' לכם, זיינען אָט־די ענינים נאסר געוואָרן דאָ למטה פאַר אַלעמען גלייך.

איז דערפון מובן, אַז קודם מתן תורה, אידער זיי זיינען נאסר געוואָרן, איז באַ די וואָס האָבן געקענט מקבל זיין אָט די אורות נעלים ביותר, זיינען אַוועלכע ענינים יחוד קיין חסרון ניט; ואדרבה, ס'איז גאָר אַ מעלה (ובדוגמת ר"ע[50], וואָס אים האָט די כניסה לפרדס ניט פאַרשאַדט; נאָר אדרבה, עס האָט אים געבראַכט לעילוי נעלה ביותר).

און דעריבער איז עס קיין תמי' ניט ווי אַזוי קומען די אידן אַרויס דורך נישואי התאומות — זוייל אדרבה, ווי־באַלד די שבטים האָבן געקענט מקבל זיין די אורות נעלים, איז עס געווען למעל־יותא — אַז אידן קומען גאָר אַרויס דורך יחודים נעלים ביותר[51].

(משיחות חורף תשכ"ח, וש"פ וישב תשכ"ט)

---

51) בסידור ובדרמ"צ שם, שמטעם זה נשא יעקב שתי אחיות. עיי"ש בארוכה. אבל עפ"י דרך הפשט, שמר יעקב כל התרי"ג מצות, גם האיסור דאחיות (ראה בארוכה לעיל שיחה ב' לפ' ויצא ושיחה א' לפ' ויגש) — אף שיעקב בודאי הי' יכול לקבל את האורות (ובמכ"ש מהשבטים). ואולי י"ל, לפי שהאבות נתנו את הכח לקיום המצות שלאחרי מ"ת (ראה בארוכה לעיל ע' 70 וע' 88 ואילך ובהנסמן שם), ולכן הוצרכו לשמור כל התרי"ג מצות.